

หนี้นอกระบบ: ปัญหาและแนวทางแก้ไขภายใต้แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง¹

Informal Debt: Problems and Policy Implication Under Sufficiency Economy Philosophy

ปิยะลักษณ์ พุทธรังศรี²ศศิเพ็ญ พวงสายใจ²ไพรัช กาญจนการุณ³วรลักษณ์ หิมะกลัส³สุชาติ พรหมขัติแก้ว⁴สุชุม พันธุ์รงค์⁵พิมพ์พรรณ บุญยะเสนา⁵

บทคัดย่อ

ปัญหาหนี้นอกระบบเป็นหนึ่งในปัญหาที่ประชาชนคนไทย โดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อย ประสบ รัฐบาลจึงได้มีนโยบายต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน งานวิจัยนี้ศึกษาปัญหาการเป็นหนี้นอกระบบของประชาชน และสร้างแนวทางแก้ไขโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ข้อมูลจากแบบสอบถามจากประชาชนที่อาศัยในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ รวมทั้งสิ้น 1,801 ตัวอย่าง และใช้กรณีศึกษาที่มีกาปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best practice) รวมถึงการประชุมเสวนากับหน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชน เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กลุ่มตัวอย่างประชาชนที่เป็นหนี้นอกระบบส่วนใหญ่ประกอบอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอน สาเหตุที่ทำให้เป็นหนี้นอกระบบ คือ ต้องการเงินลงทุน นำไปใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน และนำไปใช้หนี้เดิม ผู้ที่เป็นหนี้นอกระบบส่วนใหญ่กู้จากนายทุนเงินกู้เนื่องจากไม่สามารถกู้ยืมเงินในระบบได้ และมากกว่าร้อยละ 75 ต้องชำระดอกเบี้ยในอัตราที่สูงกว่าร้อยละ 30 ต่อปี

เมื่อวิเคราะห์พฤติกรรมการดำเนินชีวิตของผู้ที่เป็นหนี้นอกระบบอาศัยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า ด้านความพอประมาณ กลุ่มตัวอย่างมีการใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือย ทั้งที่มีรายได้น้อย รายจ่ายที่ไม่จำเป็นยังคงเป็นส่วนที่สูง ด้านความมีเหตุผล พบว่ามีการกู้ยืมเงินที่ไม่เหมาะสม เช่น เลือกกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้นอกระบบซึ่งจัดเป็นแหล่งเงินกู้ระยะสั้น แต่นำเงินไปลงทุนซึ่งให้ผลตอบแทนในระยะยาว ด้านการมีภูมิคุ้มกัน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจต่ำ เนื่องจากมีรายได้น้อย และไม่แน่นอน มีเงินออมต่ำหรือไม่มีเลย ไม่มีแหล่งพึ่งพิงทางการเงินที่น่าเชื่อถือ

¹ ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

² รองศาสตราจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

⁴ อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

⁵ นักวิจัยประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

หรือมีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ด้านการมีความรู้ในการดำเนินชีวิตหรือประกอบอาชีพยังคงใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมเป็นหลัก ใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มคุณภาพผลผลิตหรือคุณภาพงานน้อย นอกจากนี้ ยังไม่มีเวลาในการแสวงหาความรู้ หรือเข้ารับการอบรม และด้านการมีคุณธรรม พบว่า คนกลุ่มนี้ไม่มีวินัยทางการเงิน และขาดการวางแผนการใช้เงินที่ดีให้ถูกต้องเหมาะสม

แบบจำลองการแก้ปัญหาหนี้ในระบบ IDL – Model ได้เน้นไปที่มาตรการการแก้ปัญหาหนี้ในระบบ โดยมีหลักการที่จะทำให้การมีหนี้สินในระบบให้กลายเป็นหนี้ในระบบ และมาตรการป้องกันโดยมีหลักการที่จะไม่ทำให้เกิดหนี้ โดยจะเป็นแบบจำลองใน 3 ภาคส่วนคือ ภาคประชาชน ภาคชุมชน และภาครัฐบาล

แบบจำลองการแก้ปัญหาหนี้ในระบบ IDL – Model ในส่วนของภาคประชาชน ควรป้องกันการก่อหนี้โดยต้องส่งเสริมให้ประชาชนในทุกกลุ่มอายุมีการเรียนรู้วินัยทางการเงิน มีการวางแผนทางการเงิน จัดทำบัญชีรับ-จ่าย บัญชีครัวเรือน และต้องส่งเสริมให้เกิดความสามารถในการวิเคราะห์พฤติกรรมการใช้จ่ายเป็น

แบบจำลองการแก้ปัญหาหนี้ในระบบ IDL – Model ในส่วนภาคชุมชนนั้น มาตรการการป้องกันคือ การร่วมกันจัดตั้งแหล่งทุนหรือกองทุนของชุมชนเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชนด้านการเงินยามฉุกเฉิน หรือจัดให้มีสวัสดิการในการดำรงชีพสำหรับคนในชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมการทำงานและการรวมกลุ่มอาชีพเดียวกันเพื่อเพิ่มความสามารถในการต่อรอง

แบบจำลองการแก้ปัญหาหนี้ในระบบ IDL – Model ในส่วนภาครัฐ จะเน้นไปที่มาตรการการแก้ปัญหาและ มาตรการการป้องกัน โดยที่มาตรการการแก้ปัญหานี้จะเป็นการที่จะแก้ปัญหาให้กับผู้มีหนี้ในระบบให้ปรับเปลี่ยนหนี้ในระบบให้กลายเป็นหนี้ในระบบโดยการที่จะดึงชุมชนเข้ามาร่วมกันช่วยแก้ปัญหาในรูปแบบของการตั้งกลุ่มการเงินขึ้นมาร่วมกันบริหารจัดการโดยการวิเคราะห์สภาพหนี้สินของคนในชุมชน เสาะหาแหล่งการเงินเพื่อนำเงินมาให้ผู้มีหนี้สินในระบบกู้ยืมไปชดใช้หนี้ในระบบหรือก็คือการแปลงสภาพหนี้ในระบบให้กลายเป็นหนี้ในระบบของกลุ่มการเงินที่ตั้งขึ้น จากนั้นจะเป็นการพัฒนาอาชีพให้กับผู้มีหนี้สินเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ส่วนมาตรการการป้องกันปัญหาหนี้ในระบบจะเป็นการปลูกฝังแนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้กับเด็กๆ เพื่อจะไม่ทำให้เกิดปัญหาหนี้ในอนาคต

คำสำคัญ: หนี้ในระบบ, สมดุลภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

This research's objectives are to gain an insight into the problems associated with informal debts of Thai people and to develop remedial guidelines that are in line with the principles in the sufficiency economy philosophy. The investigation on personal indebtedness situations was based on the information collected by questionnaire survey administered to sampled population of two provinces each in northern, central, northeastern, and southern regions of Thailand. The provinces covered are Chiang Mai, Chiang Rai, Kanchanaburi, Bangkok Metropolis, Si Sa Ket, Buri Ram, Nakhon Si Thammarat, and Surat Thani which have the largest number of population living below the poverty line compared with other provinces in the same region. The samples can be distinguished into four groups according to their indebtedness

characteristics namely 466 samples of people having no debt, 452 with formal debts, 434 with informal debts, and 449 having both formal and informal debts, covering 1,801 individuals. To develop the guidelines for resolving informal debts problems by the application of sufficiency economy philosophy, the research team conducted a review of case studies which had demonstrated the best practice of sufficiency economy concept by adhering to the principles of moderation, sensibility, self-immunity, while exercising the knowledge with integrity; as well as organized consultative meetings with relevant government workers and community leaders to get their ideas and opinions.

The findings reveals those samples incurring informal debts earned irregular income from such occupation as farming, trading, or wage laborer. The reason for them to borrow from informal lenders was their need for money either to finance their investment, or for daily consumption, or to pay off the existing debts. More than half of them had to depend on loans from informal loan sharks because they had no access to the formal credit institutions consequential to their lack of guarantor and collateral. To a lesser extent, the informal sources for their borrowing were friends and relatives. More than 75 % of debtors in this group paid the interest at the rates higher than 30 % per year.

There were a number of consequences from informal system indebtedness. The most common effect was on physical and mental health, followed by economic situation and family concern. Most physical and mental health impacts were manifested in terms of the insomnia, headache, and migraine symptoms the informal debtors suffered. Those who faced economic difficulties due to their debt burdens with the informal lenders predominantly had to cut spending, work extra hours, or find supplementary job to repay the loan and pay the interest. Meanwhile the impact of informal debts on family life occurred in various areas most commonly in terms of quarrel due to stress, and then growing distance in the relationship among family members if the breadwinner had to work longer hours to deal with the debts problems.

From the analysis of personal conducts in daily life of debtors in the informal credit system with reference to the sufficiency economy philosophy, it was found some discouraging results. In the aspect of moderation, the debtors in the informal credit system under study remained spending overindulgently despite their belonging to the low income group considering the high share in total expense of their expenses for such unnecessary items as alcohol, beer, tobacco, lottery/gambling, social gathering, and entertainment. In the consideration of sensibility, they appeared to make a false move by borrowing short term loans at high interest rates from informal financiers for the purpose of investment. In the self-immunity or self-reliance dimension, they were economically vulnerable because of their low and irregular income, lack of access to dependable and trustworthy credit sources, and low or no savings, forcing them to depend on informal lenders when they were

in financial troubles. In the area of knowledge, most debtors in the informal credit system had low level of education and worked as unskilled labor in the informal labor market and thus they applied primarily their traditional knowledge and skills in their profession or daily life with scant use of technology to enhance their productivity or work quality; meanwhile, they found no time to acquire more knowledge or get trainings as they were in the working ages. In terms of integrity, they had no financial discipline and made no plan for using the money prudently.

From the case studies, it is evident that the debtors were those who actually had problems in their occupational undertakings before applying the sufficiency economy philosophy. To lead their life in a sufficiency orientation, they cut the consumption expense by growing home-garden vegetables, cut the expense for unnecessary items, and saved farm production cost by using organic fertilizers instead of chemical ones, while increased income by intercropping rice with other income supplementary crops. They created their self-immunity or self-reliance by way of savings. They exhibited their eagerness to acquire further knowledge by attending training courses relevant to their occupations and consulting for advice or support from government agencies when facing production and marketing difficulties. Furthermore, they indeed had generous mind as reflected by their willingness to share their knowledge and experience with others.

The Informal Debt Life Model : IDL – Model for solving informal debts problems has the emphasis on determining the remedial measures which can transform the informal debts into the formal ones and the preventive measures which can prevent one's entering into debts. The Model would be applicable in the three sectors namely the general people, the community, and the government.

On the part of the general public, the IDL – Model's preventive measures include the promotion for people of all ages learn how to have financial disciplines, make their financial plans, keep household accounting records, learn how to analyze the spending behaviors; and the advocacy for building the process of people's embracing the sufficiency economy philosophy in their daily life as well as their occupational undertakings.

For the community sector, the IDL – Model would suggest the preventive measures which include the formation of community fund to help community members in time of their emergent need for money or to provide community members with welfare for their sustenance, the promotion for organizing people in the same occupation into group to improve their bargaining power, and the encouragement for people in the community to change their spending behavior while building their financial disciplines.

For government sector, the IDL – Model also provides remedial and preventive measures. To help liberate the debtors from the informal credit system and put them in the formal one instead,

the government agencies should encourage the formation of local financial group managed by the local people for the analysis of debts situations of its members and for seeking the credit sources to permit the lending to informal credit debtors to pay off their informal loans and become debtors in the formal credit system instead. The additional measure would be the occupational skill improvement activities to enable the debtors to earn greater income. To prevent the informal debts problems in the future, children should be instilled with the sufficiency economy concepts so that they will be more careful financially when they become adult.

Keyword: informal debts, sufficiency economy philosophy, The Informal Debt Life Model: IDL – Model

1 ที่มาของปัญหา

หนี้สินถือเป็นภาระที่ผู้เป็นลูกหนี้ต้องชำระให้เจ้าหนี้ในอนาคต พร้อมเงื่อนไขดอกเบี้ยที่เกิดจากการยินยอมว่าจะชำระของลูกหนี้ รูปแบบของหนี้สามารถจัดกลุ่มได้ 2 รูปแบบใหญ่คือ หนี้ในระบบ และหนี้นอกระบบ โดยทั่วไปเหตุผลแห่งการเป็นหนี้นอกระบบ จะมาสาเหตุหลักๆ สองประการ คือ เป็นหนี้นอกระบบเพราะต้องการนำไปลงทุน และเป็นหนี้นอกระบบอันเนื่องมาจากพฤติกรรมการใช้จ่ายเงิน เมื่อผู้ใดเข้าสู่วงจรหนี้นอกระบบแล้วก็ยากที่จะออกจากวงจรดังกล่าวเนื่องจากภาระหนี้สินจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ปัญหาหนี้นอกระบบเป็นปัญหาที่สำคัญ

ในปี 2552 รัฐบาลมีนโยบายในการแก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบภาคประชาชน เพื่อช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายดอกเบี้ยเงินกู้ยืมนอกระบบที่สูงมากเกินไป โดยให้กระทรวงการคลังเป็นผู้ดำเนินการประสานธนาคารในเครือข่ายของรัฐบาลในการเปิดรับลงทะเบียนลูกหนี้หนี้นอกระบบพร้อมข้อเสนอเงินกู้ ภายใต้เงื่อนไขพิเศษ ให้กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม และกระทรวงการคลัง เป็นผู้ร่วมดำเนินการในคณะเจรจาประนอมหนี้ และได้มอบหมายภารกิจให้ธนาคารในเครือข่ายของรัฐบาล ร่วมกันดำเนินการให้ความช่วยเหลือแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบ

จากรายงานผลการสรุปการเจรจาลูกหนี้หนี้นอกระบบ พบว่า มีลูกหนี้หนี้นอกระบบมาลงทะเบียนทั้งหมด 1,184,868 คน มีมูลหนี้ทั้งสิ้น 123,202,549,475.53 บาท (ตารางที่ 1) ซึ่งจะเห็นว่ามียอดหนี้เป็นหนี้และมูลหนี้ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนอย่างมาก

ตาราง 1 จำนวนผู้มาลงทะเบียนในโครงการการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน และผลการเจรจาลูกหนี้หนี้นอกระบบ (นบ.2)

กรณี	จำนวนลูกหนี้หนี้นอกระบบ (คน)	มูลหนี้ (บาท)
จำนวนลูกหนี้ทั้งหมด	1,184,868	123,202,549,475.53
กรณีเจรจาสำเร็จ	579,343	57,063,478,164.78
กรณีเจรจาไม่สำเร็จ	135,818	13,971,391,028.87
กรณียุติเรื่อง	462,629	46,017,858,371.50
คงเหลือ	7,078	6,149,821,910.38

ที่มา : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ กรมบัญชีกลาง

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงถือเป็นแนวคิดหนึ่งที่ประชาชนคนไทยส่วนใหญ่คุ้นเคยและพยายามนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต จากการศึกษาของ ศศิเพ็ญ พวงสายใจและคณะ (2551) “โครงการประเมินผลเปรียบเทียบในมิติต่างๆ ของประชาชนในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้” ได้มีการศึกษากรณีศึกษาที่ได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน พบว่า ปัญหาหนี้สินทั้งในและนอกระบบสามารถนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหานั้นจนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข มีความมั่นคงและมีโอกาสที่จะมีความยั่งยืน ดังนั้นปัญหานั้นนอกระบบ หากมีการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้จัดระบบความคิด สร้างความสมดุล (Balance) ความเป็นไปได้ในการดำรงชีวิตเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบ ระหว่างเจ้าหนี้ ลูกหนี้ และแนวทางการดำเนินการของภาครัฐ

ในการดำเนินการวิจัยในโครงการนี้จะเป็นการศึกษาถึงประเด็นปัญหาการเป็นหนี้นอกระบบของประชาชนสาเหตุที่ทำให้ประชาชนเป็นหนี้นอกระบบ ผลกระทบของการเป็นหนี้นอกระบบความต้องการของประชาชนที่ต้องการให้ภาครัฐเข้ามาบรรเทาความเดือดร้อน รวมถึงการศึกษาจากกรณีศึกษาที่มีการปฏิบัติอย่างดี ที่มีการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และการมีภูมิคุ้มกัน ภายใต้เงื่อนไขความรู้และคุณธรรมมาประยุกต์ใช้ในการจัดระบบความคิด สร้างความสมดุล ความเป็นไปได้ในการดำรงชีวิตเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบ เพื่อสร้างแนวทางการแก้ปัญหาคือการเป็นหนี้นอกระบบของประชาชน ที่สามารถทำให้ประชาชนดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างอยู่เย็นเป็นสุข พอมีพอกิน และมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ ผลจากการศึกษาในแต่ละองค์ประกอบจะถูกนำมาสังเคราะห์ถึงแนวนโยบายที่ควรจะต้องดำเนินการเพื่อการเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบทั้งในส่วนของตัวเองประชาชนเองและของรัฐบาล

2 วัตถุประสงค์ หลักของการวิจัย

- 1) ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนที่เป็น หนี้ในรูปแบบต่างๆ
- 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเป็นหนี้
- 3) เพื่อศึกษาจากกรณีศึกษาที่มีแนวการปฏิบัติที่ดีใน การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบ
- 4) เพื่อสร้างรูปแบบการดำเนินชีวิตของประชาชนที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบ (Informal Debt Life Model : IDL Model) ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

3 กรอบแนวคิด ในการศึกษา

การเป็นหนี้ของบุคคลมีวัตถุประสงค์มาจาก 1) การกู้เพื่อนำไปประกอบอาชีพ 2) การกู้เพื่อนำไปใช้จ่ายกรณีฉุกเฉิน 3) การกู้เพื่อใช้ในการบริโภค 4) การกู้เพื่อนำไปเล่นการพนันและอบายมุข สาเหตุการเป็นหนี้หากวิเคราะห์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีหลักในการวิเคราะห์ดังนี้

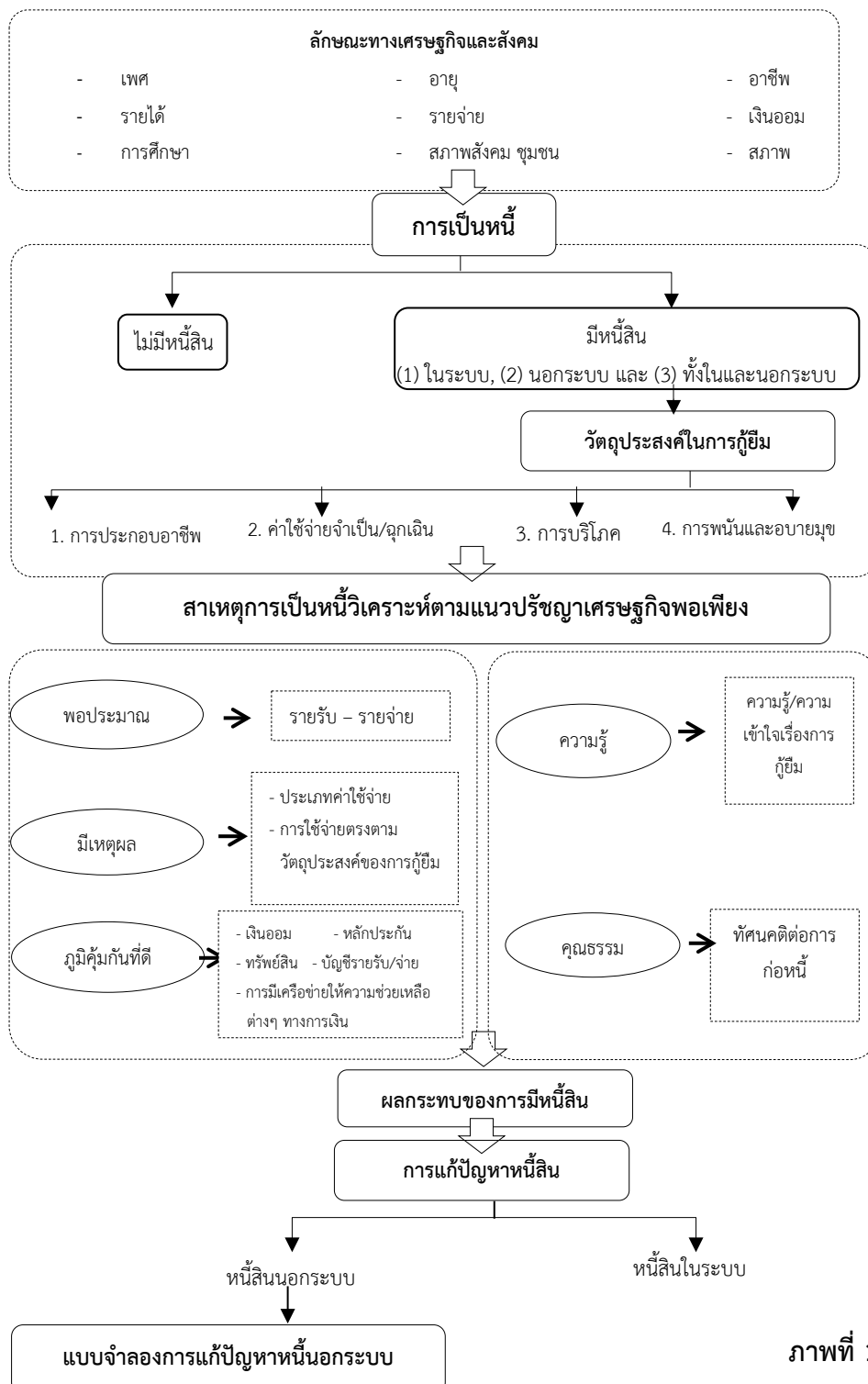
ด้านความพอประมาณ คือ การมีรายได้เพียงพอกับรายจ่าย ไม่ใช่จ่ายเกินตัว มีการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันแบบประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย

ด้านการมีเหตุผล คือ มีเหตุผลว่าเมื่อมีรายได้ ก็จะเก็บออมก่อน ก่อนที่จะนำรายได้ที่เหลือไปใช้จ่ายมีการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล หากกู้เงินมาก็ใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย ดำเนินชีวิตโดยไม่ไปกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้นอกระบบ

ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี คือ มีการออมเงิน สร้างหลักประกันในชีวิต ทรัพย์สิน มีการจัดทำบัญชีเพื่อควบคุมค่าใช้จ่าย มีเครือข่ายให้ความช่วยเหลือต่างๆ ทางการเงิน เข้าร่วมโครงการต่างๆ ของรัฐบาล การสร้างอาชีพเสริม

ด้านความรู้ คือ สร้างเสริมความรู้ มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการกักขัง นำความรู้เกี่ยวกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่ตนได้เรียนรู้มาแล้วนำมาปฏิบัติ

ด้านคุณธรรม คือ มีทัศนคติ มีวินัย จากการกักขัง สามารถวางแผนทางการเงินและเก็บออมเงินมาชำระหนี้ได้ตรงตามเวลา

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4

วิธีการศึกษา

4.1 การดำเนินการศึกษา

(1) ผู้วิจัยจะทำการศึกษาโดยใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเกี่ยวกับลักษณะทางเศรษฐกิจสังคม เช่น อายุ อาชีพ เพศ รายได้ รายจ่าย ฯลฯ เพื่อเปรียบเทียบลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนที่เป็นหนี้และไม่เป็นหนี้

(2) ในการวิจัยนี้จะใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกรอบเพื่อค้นหาความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกัน ภายใต้เงื่อนไขความรู้ และคุณธรรมเพื่อศึกษาสาเหตุของการเป็นหนี้ในระบบเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่เป็นหนี้ในระบบเกี่ยวกับสถานะภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนที่เป็นและไม่เป็นหนี้ทั้งในและนอกระบบ โดยค้นหาสาเหตุและปัญหา

(3) ศึกษาและสังเคราะห์แนวการปฏิบัติที่ดีจากกรณีศึกษาที่เป็นรูปแบบการดำรงชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่ไม่มีหนี้สินและการดำรงชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบ

(4) สร้าง IDL Model (Informal Debt Life Model) จากการสังเคราะห์รูปแบบการดำเนินชีวิตของประชาชนที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาหนี้ในระบบ

4.2 ประชากรที่ใช้ในการศึกษา

(1) กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาพฤติกรรมการเป็นหนี้จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มประชาชนที่ไม่มีหนี้สิน กลุ่มประชาชนที่มีหนี้สินในระบบ ประชาชนที่มีหนี้สินนอกระบบ และ ประชาชนที่มีหนี้สินทั้งในและนอกระบบ

(2) กลุ่มประชาชนที่เป็นกรณีศึกษา จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ ประชาชนที่มีรูปแบบการดำรงชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงโดยไม่มีหนี้สิน และประชาชนที่มีรูปแบบการดำรงชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบ

กลุ่มตัวอย่าง แบ่งสถานภาพแห่งหนี้ 4 สถานภาพ ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 1,801 ราย แบ่งเป็น 1) ผู้ที่ไม่มีหนี้สิน 466 ราย ผู้มีภาระหนี้สิน 2) ผู้มีหนี้สินในระบบ 452 ราย 3) ผู้มีหนี้สินนอกระบบ 434 ราย และ 4) ผู้มีภาระหนี้สินในและนอกระบบ 449 ราย

4.3 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เริ่มจากการพิจารณาลักษณะเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มตัวอย่าง โดยลักษณะการเป็นหนี้จะจำแนกกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีหนี้ และกลุ่มตัวอย่างที่มีหนี้ สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นหนี้จะจำแนกย่อยเป็นผู้ที่เป็นหนี้ในระบบเพียงอย่างเดียว กลุ่มที่มีหนี้ในระบบเพียงอย่างเดียว และกลุ่มที่มีหนี้ทั้งสองประเภท เมื่อพิจารณาเฉพาะผู้เป็นหนี้ จะสามารถจำแนกผู้เป็นหนี้เป็นกลุ่มย่อยตามวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมได้ดังนี้คือ (1) การกู้ยืมเพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ (2) การกู้ยืมเพื่อนำไปใช้จ่ายจำเป็นหรือค่าใช้จ่ายฉุกเฉิน (3) การกู้ยืมเงินไปใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในชีวิตประจำวัน และ (4) การกู้ยืมเงินเพื่อการพนันและอบายมุข ซึ่งการจัดกลุ่มผู้เป็นหนี้ตามวัตถุประสงค์การกู้ยืมนั้นจะมีประโยชน์ในการกำหนดวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสม ภายหลังจากการพิจารณาวัตถุประสงค์ของการกู้ยืม จะประเมินผลกระทบเชิงลบ และกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาเฉพาะหนี้ในระบบโดยอาศัยแบบจำลอง IDL (Informal Debt Life Model: IDL)

5.1 เปรียบเทียบลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนที่เป็นหนี้ใน รูปแบบต่างๆ

ผลการศึกษา

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างประชาชน จำนวน 1,801 ราย โดยแบ่งเป็น ผู้มีหนี้สินในระบบ จำนวน 452 ราย ผู้มีหนี้สินนอกระบบจำนวน 434 ราย ผู้มีหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ จำนวน 449 ราย และผู้ไม่มีหนี้สิน จำนวน 466 ราย พบว่า

ลักษณะทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ทั้งที่มีหนี้สินและไม่มีหนี้สินเป็นเพศหญิง มีสถานภาพสมรส และอยู่ในสถานะของหัวหน้าครัวเรือน โดยได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษา โดยเฉพาะในกลุ่มตัวอย่างที่มีหนี้สินนอกระบบหรือทั้งในและนอกระบบจะพบว่ามีสัดส่วนที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาสูงกว่าผู้ที่มีหนี้สินในระบบอย่างชัดเจน ในด้านอาชีพหลักกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีหนี้สินจะมีอาชีพหลัก คือ รับจ้างทั่วไป ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่มีหนี้สินจะมีอาชีพหลัก คือ การเกษตร ปศุสัตว์ และประมง อย่างไรก็ตามผู้ที่มีการหนี้สินนอกระบบจะมีสัดส่วนของผู้ที่มีอาชีพหลักคือรับจ้างทั่วไปในสัดส่วนที่มากกว่ากลุ่มอื่น ในขณะที่ผู้ที่มีการหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบจะมีสัดส่วนของผู้ที่มีอาชีพหลักคือ การเกษตร ปศุสัตว์ และประมงมากกว่า (ตาราง 2)

ลักษณะทางเศรษฐกิจของกลุ่มตัวอย่างด้านหนี้สิน ผู้ที่มีการหนี้สินนอกระบบจะมีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนที่ต่ำกว่าผู้ที่มีการหนี้สินในระบบถึงเกือบ 7 เท่า และต่ำกว่าผู้ที่มีการหนี้สินทั้งในและนอกระบบถึง 5 เท่า ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้ว่าการเป็นหนี้นอกระบบนั้น ผู้กู้จะกู้เงินในจำนวนที่ไม่มากนักเมื่อเทียบกับการกู้ยืมในระบบ โดยแหล่งเงินกู้ในระบบส่วนใหญ่จะเป็นการกู้จากธนาคารเฉพาะกิจ ดังนั้นเห็นว่าธนาคารเฉพาะกิจของรัฐมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นแหล่งเงินกู้ในระบบสำหรับผู้ที่มีการหนี้สินทั้งในและนอกระบบ นอกจากนี้แหล่งเงินในระบบอื่นๆ โดยเฉพาะแหล่งเงินกู้จากภาครัฐในโครงการต่างๆ เช่น กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองก็เป็นแหล่งกู้ยืมในระบบที่สำคัญเช่นกัน แต่สำหรับแหล่งเงินกู้นอกระบบส่วนใหญ่จะเป็นการกู้ยืมจากนายทุนเงินกู้นอกระบบ โดยเฉพาะผู้ที่มีภาระหนี้สินนอกระบบต้องพึ่งพิงนายทุนเงินกู้นอกระบบเป็นสัดส่วนที่มากกว่าผู้ที่มีหนี้สินทั้งในและนอกระบบอย่างชัดเจน (ตาราง 3)

ตาราง 2 ลักษณะทางสังคมของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะทางสังคมของกลุ่มตัวอย่าง	ผู้ที่ไม่มีการ หนี้สิน (n=466)	ผู้ที่มีการหนี้สิน			รวม (n=1,801)
		ในระบบ (n=452)	นอกระบบ (n=434)	ทั้งในและนอกระบบ (n=449)	
	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ
เพศ					
- ชาย	31.55	40.93	33.41	40.09	36.48
- หญิง	68.45	59.07	66.59	59.91	63.52
อายุ					
- ไม่เกิน 30ปี	30.04	16.59	11.29	12.03	17.66
- 31-40 ปี	20.39	24.12	27.42	21.60	23.32
- 41-50 ปี	20.82	30.53	33.64	33.85	29.59
- 51-60 ปี	17.38	21.68	19.59	24.72	20.82
- 60 ปีขึ้นไป	11.37	7.08	8.06	7.80	8.61

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ลักษณะทางสังคมของกลุ่มตัวอย่าง	ผู้ที่ไม่มี	ผู้ที่มีภาระหนี้สิน			รวม (n=1,801)
	ภาระหนี้สิน (n=466)	ในระบบ (n=452)	นอกระบบ (n=434)	ทั้งในและนอก ระบบ(n=449)	
	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	
ระดับการศึกษา					
- ไม่ได้เรียนหนังสือ	3.65	2.21	4.61	2.00	3.11
- ประถมศึกษา	38.41	40.04	55.76	54.34	46.97
- มัธยมศึกษาตอนต้น	10.52	11.50	16.36	8.69	11.72
- มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช	17.38	14.60	13.13	12.03	14.33
- อนุปริญญา/ปวส	7.30	5.75	2.76	6.46	5.61
- ปริญญาตรี	19.53	21.46	6.91	14.48	15.71
- สูงกว่าปริญญาตรี	3.22	4.42	0.46	2.00	2.55
อาชีพหลัก					
- เกษตรกร/ปศุสัตว์/ประมง	17.60	33.63	33.18	43.88	31.93
- รับจ้างทั่วไป	21.89	13.94	26.73	17.82	20.04
- ค้าขาย	19.74	12.61	17.51	14.03	15.99
- พนักงานประจำของเอกชน	17.17	15.27	7.60	6.46	11.72
- รับราชการพนักงานประจำของรัฐ/เอกชน และ รัฐวิสาหกิจ	9.01	13.94	2.53	8.69	8.61
- ธุรกิจส่วนตัว	5.15	3.98	3.69	4.45	4.33
- ไม่มีอาชีพ/ว่างงาน	4.72	2.88	4.15	2.00	3.44
- พนักงานชั่วคราวของรัฐและเอกชน	2.36	1.99	3.46	1.56	2.33
- พ่อบ้าน/แม่บ้าน	0.86	0.66	0.46	0.67	0.67
- นักเรียน/นักศึกษา	0.86	0.66	0.69	0.22	0.61
- ข้าราชการเกษียณอายุ	0.64	0.44	-	0.22	0.33
สถานภาพ					
- โสด	30.47	17.70	10.60	11.58	17.77
- สมรส	55.58	72.35	76.50	75.28	69.74
- หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่เสียชีวิต	13.95	9.95	12.9	13.14	12.49
สถานะในครัวเรือน					
- หัวหน้าครัวเรือน	42.92	58.85	50.92	53.67	51.53
- สมาชิกในครัวเรือน	57.08	41.15	49.08	46.33	48.47

ที่มา : จากการศึกษา

ตาราง 3 ลักษณะทางเศรษฐกิจของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะทางเศรษฐกิจของกลุ่มตัวอย่าง	ผู้ที่มีภาระหนี้สิน			รวม (n=1,335)
	ในระบบ (n=452)	นอกระบบ (n=434)	ทั้งในและนอก ระบบ(n=449)	
	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ
ภาระหนี้สินครัวเรือน				
ไม่เกิน 20,000 บาทต่อครัวเรือน	13.50	41.24	2.67	18.88
20,001 - 40,000 บาทต่อครัวเรือน	11.50	17.28	6.24	11.61
40,001 - 60,000 บาทต่อครัวเรือน	12.83	17.74	8.02	12.81
60,001 - 100,000 บาทต่อครัวเรือน	15.04	13.36	14.25	14.23
100,001 - 150,000 บาทต่อครัวเรือน	8.19	3.69	17.15	9.74
150,001 - 250,000 บาทต่อครัวเรือน	8.85	4.15	20.94	11.39
250,001 - 500,000 บาทต่อครัวเรือน	12.39	2.30	16.26	10.41
มากกว่า 500,000 บาทต่อครัวเรือน	17.70	0.23	14.48	10.94
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00
ค่าเฉลี่ย (บาทต่อครัวเรือน)	370,522.71	54,967.19	281,314.82	237,934.37
แหล่งเงินกู้ในระบบ*				
ธนาคารเฉพาะกิจของรัฐ	64.82	-	91.98	52.88
ธนาคารพาณิชย์	18.81	-	8.91	9.36
สหกรณ์	13.27	-	6.90	6.82
แหล่งเงินในระบบอื่นๆ	23.89	-	25.17	16.55
- กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง	16.59	-	15.59	10.86
- เงินกู้สวัสดิการหน่วยงาน	0.66	-	2.23	0.97
- บริษัทเงินทุนต่างๆ	6.64	-	7.35	4.72
แหล่งเงินกู้นอกระบบ*				
นายทุนเงินกู้นอกระบบ	-	69.59	55.01	41.12
เพื่อน	-	24.88	24.94	16.48
ญาติ พี่น้อง	-	9.68	17.82	9.14
ผู้ร่วมงาน	-	2.30	2.23	1.50
ไม่ระบุ	-	3.00	1.11	1.35

ที่มา : จากการศึกษา

หมายเหตุ : *คำนวณร้อยละจากจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

5.2 พฤติกรรมการเป็นหนี้

1) จำนวนหนี้สิน การเป็นหนี้ของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษพบว่า ครัวเรือนมีหนี้สินเฉลี่ย 237,934.37 บาท เมื่อพิจารณาแยกประเภทหนี้ มีจำนวนหนี้ในระบบเฉลี่ย 370,522.71 บาท หนี้นอกระบบเฉลี่ย 54,967.19 บาท และสำหรับกลุ่มผู้ที่เป็นหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบมีหนี้ 281,314.82 บาท (ตารางที่ 4)

2) สาเหตุ จากการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างในด้านการกู้ยืม พบว่า ผู้ที่มีหนี้สินในหรือนอกระบบส่วนใหญ่ต้องการกู้เงินเพื่อนำไปลงทุน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีหนี้สินนอกระบบจะมีสัดส่วนที่ต้องการนำไปลงทุนที่น้อยกว่ากลุ่มอื่น แต่มีสัดส่วนที่ต้องการนำไปใช้จ่ายและซื้อสินค้าในสัดส่วนที่สูงกว่ากลุ่มที่เป็นหนี้ในระบบหรือทั้งในและ

นอกระบบ นอกจากนี้ในกลุ่มผู้ที่มีหนี้สินทั้งในและนอกระบบพบว่ามีส่วนของผู้ที่ต้องการกู้ยืมเงินเพื่อใช้หนี้เดิมของครอบครัวที่สูงกว่ากลุ่มอื่น ซึ่งอาจสะท้อนถึงสถานการณ์ของการที่ผู้ที่มีหนี้สินทำการกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้หนึ่งไปใช้หนี้กับอีกแหล่งเงินกู้หนึ่ง

3) หลักฐานในการค้าประกัน ผู้ที่มีหนี้สินนอกระบบจะมีการกู้ยืมโดยไม่มีหลักฐานในการค้าประกันถึงเกือบ 2 ใน 3 ของหนี้สินนอกระบบทั้งหมด ในขณะที่หนี้ที่เกิดขึ้นในระบบมีเพียงร้อยละ 2.04 เท่านั้นที่ไม่มีหลักฐานในการค้าประกัน ทั้งนี้หลักฐานในการค้าประกันส่วนใหญ่จะเป็นการใช้บุคคลในการค้าประกัน แต่ในกลุ่มผู้ที่มีภาระหนี้สินนอกระบบจะมีการใช้โฉนดที่ดินเป็นหลักทรัพย์สินค้าประกันมากกว่า ซึ่งประเด็นดังกล่าวหากผู้กู้ไม่สามารถใช้สินหนี้ได้ก็จะทำให้เกิดปัญหาการสูญเสียที่ดินทำกินมากกว่ากลุ่มอื่น

4) การผ่อนชำระหนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นการชำระหนี้ทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย แต่ในกลุ่มผู้ที่มีภาระหนี้สินนอกระบบจะมีสัดส่วนของการชำระหนี้โดยการจ่ายเฉพาะดอกเบี้ยมากกว่าผู้ที่กู้ในระบบถึง 2 เท่า แสดงว่าผู้ที่มีภาระหนี้สินนอกระบบต้องเผชิญกับภาระของดอกเบี้ยโดยที่ไม่สามารถจะจ่ายเงินต้นได้เลย ซึ่งทำให้เป็นปัญหาของการมีภาระหนี้สินที่พอกพูนมากยิ่งขึ้น และเมื่อพิจารณาถึงอัตราดอกเบี้ยจากการกู้ยืมก็พบว่าผู้ที่มีภาระหนี้สินนอกระบบต้องรับภาระอัตราดอกเบี้ยที่สูงกว่ากลุ่มอื่นๆ ถึงกว่า 10 เท่า (มากกว่าร้อยละ 106 ต่อปี ในขณะที่กลุ่มอื่นประมาณร้อยละ 6- 10 ต่อปี) ทำให้ผู้ที่มีภาระหนี้สินนอกระบบสามารถผ่อนชำระหนี้ได้เพียงดอกเบี้ยเท่านั้น ไม่สามารถที่จะใช้คืนเงินต้นได้อย่างรวดเร็วเหมือนกลุ่มอื่น

เมื่อพิจารณาผู้ที่กู้ยืมเงินนอกระบบ พบว่าการก่อหนี้นอกระบบเกิดขึ้นด้วยปัญหาความจำเป็นในการใช้เงินอย่างเร่งด่วน ซึ่งการกู้ยืมเงินในระบบนั้นจะมีขั้นตอนในการกู้ยืมมากทำให้ไม่สามารถสนองต่อความต้องการได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังมีปัญหาของการขาดหลักทรัพย์ค้ำประกันทำให้การกู้ยืมเงินในระบบเป็นไปได้ยาก อย่างไรก็ตามสำหรับกลุ่มตัวอย่างที่มีหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบจะมีลักษณะของการกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ในระบบมาใช้ในการชำระหนี้เงินกู้นอกระบบ ทั้งนี้อาจด้วยกลุ่มดังกล่าวยังมีความสามารถในการกู้ยืมในระบบได้มากกว่ากลุ่มที่กู้นอกระบบเพียงอย่างเดียว และในทางกลับกันกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวก็มีการกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้นอกระบบเพื่อมาชำระหนี้ในระบบ ซึ่งการกู้ยืมดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจากไม่สามารถหาเงินมาชำระเงินกู้ในระบบได้ทันตามกำหนด แต่อย่างไรก็ตามจะพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ทั้งที่เป็นหนี้ในระบบหรือกลุ่มที่เป็นหนี้ทั้งในและนอกระบบจะไม่เคยผิดชำระหนี้ ส่วนผู้ที่เคยผิดชำระหนี้ก็จะใช้วิธีการแก้ปัญหาโดยการขอผ่อนผันหรือประนอมหนี้กับเจ้าหนี้ ซึ่งส่วนใหญ่เจ้าหนี้ก็จะผ่อนผันเวลาให้หรือมีการคิดดอกเบี้ยเพิ่ม (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 การกู้เงิน

การกู้เงิน	ภาระหนี้สิน			รวม
	ในระบบ	นอกระบบ	ทั้งในและนอกระบบ	(n=1,335)
	(n=452)	(n=434)	(n=449)	
	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ
จำนวนหนี้สิน				
หนี้เฉลี่ย (บาทต่อครัวเรือน)	370,522.71	54,967.19	281,314.82	237,934.37
สาเหตุที่ต้องการกู้ยืมเงิน				
เพื่อนำไปลงทุน	51.61	42.76	49.52	48.39
เพื่อนำมาใช้จ่ายและซื้อสินค้า	31.11	38.85	25.29	29.96
เพื่อใช้หนี้เดิมของครอบครัว	16.13	16.55	23.80	20.21
เพื่อใช้หนี้จากการค้าประกัน	0.92	1.15	1.17	1.11
เพื่อใช้หนี้การพนัน	0.23	0.69	0.21	0.33
หลักฐาน/หลักทรัพย์ค้ำประกัน				
ไม่มีหลักฐาน/หลักทรัพย์ค้ำประกัน	2.04	61.68	28.00	29.02
มีหลักฐาน/หลักทรัพย์ค้ำประกัน	97.96	38.32	72.00	70.98
- บุคคลค้ำประกัน	55.87	47.25	58.48	56.03
- โฉนดที่ดิน	34.47	50.00	36.99	37.73
- บ้านและที่ดิน	5.30	0.55	1.61	2.87
- ทะเบียนรถ	3.03	-	2.05	2.15
- เงินออม	0.38	-	-	0.14
- ประกันชีวิต	0.19	-	0.15	0.14
- สมุดบัญชีธนาคาร/บัตร ATM	0.76	2.20	0.73	0.93
รูปแบบการผ่อนชำระหนี้				
ไม่มีการผ่อนชำระ	36.45	37.26	57.94	47.54
มีการผ่อนชำระ	63.55	62.74	42.06	52.46
- จ่ายเฉพาะเงินต้น	2.01	3.58	2.85	2.80
- จ่ายเฉพาะดอกเบี้ย	12.64	24.21	15.32	16.65
- จ่ายทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย	48.90	34.95	23.88	33.01

หมายเหตุ : คำนวณร้อยละจากจำนวนผู้ตอบ

ที่มา : จากการศึกษา

5) ผลกระทบของการเป็นหนี้นอกระบบ ได้จำแนกผลกระทบออกเป็น 5 ด้านคือ ผลกระทบทางสุขภาพกายและจิตใจ ผลกระทบต่อหน้าที่การงาน ผลกระทบต่อครอบครัว ผลกระทบทางเศรษฐกิจ และผลกระทบทางสังคมอื่นๆ ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นหนี้นอกระบบได้รับผลกระทบทางสุขภาพกายและจิตใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 59.23 โดยส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการนอนไม่หลับ ปวดศีรษะ และไมเกรน อาการที่รุนแรงที่สุดคือ

การเกิดภาวะจิตหลอน หวั่นเกรงว่าจะถูกทำร้ายจากเจ้าหนี้ แต่จำนวนผู้ที่มีอาการดังกล่าวคิดเป็นสัดส่วนที่น้อยที่สุดคือร้อยละ 5.74 ของกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับผลกระทบทางสุขภาพกาย/ใจ

5.3 กรณีศึกษาที่มีแนวการปฏิบัติที่ดีในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบ

จากการสัมภาษณ์กรณีศึกษา 8 ราย⁶ จากกรณีศึกษาที่มีแนวการปฏิบัติที่ดี ในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบ มีข้อสรุปในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้อย่างต่อเนื่อง

1) ด้านความพอประมาณ

1. ลดภาระค่าใช้จ่ายโดยการปลูกพืชผักสวนครัว และข้าวไว้ ให้พอกินพอใช้ในครอบครัว มีการเลี้ยงปลา เลี้ยงสัตว์ และปลูกพืชผัก ที่สามารถกินได้และขายเพื่อก่อให้เกิดรายได้ นอกจากนั้นมีการลดการซื้อก๊าซหุงต้มที่มีราคาแพงหันมาใช้ถ่าน และฟืนแทน

2. มีการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันแบบประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย จนทำให้มีเงินออมในกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เป็นต้น

3. มีการจัดทำบัญชีเพื่อควบคุมรายรับรายจ่าย เพื่อป้องกันการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย การทำบัญชีในการผลิตเพื่อเป็นการควบคุมทางด้านต้นทุนเพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ

2) ด้านความมีเหตุผล

1. มีแนวคิดของความมีเหตุผลว่าเมื่อมีรายได้ ก็จะเก็บออมก่อน

2. มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดในการประกอบอาชีพเมื่อเห็นว่าการประกอบอาชีพบางอย่างไม่ยั่งยืน จึงหันมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงแทน ซึ่งรายได้ถึงจะไม่มากเหมือนอาชีพอื่นแต่ก็ยั่งยืนและแน่นอนกว่า

3. ในด้านการเกษตรดำเนินชีวิตโดยไม่ไปกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ในระบบ

4. เข้าร่วมโครงการต่างๆ ของรัฐ เช่น โครงการพืชผักสวนครัวรั้วกินได้

5. ในด้านการเกษตร ลดการใช้สารเคมีหันมาใช้สารอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก และน้ำหมักแทน เนื่องจากไม่เป็นอันตรายและยังเป็นการลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิตได้ด้วย

6. มีการวางแผนการปลูกพืช โดย “ปลูกพืชทุกอย่างที่กิน และกินพืชทุกอย่างที่ปลูก” และนอกจากนั้นก็ขายเป็นรายได้อีกด้วย

7. มีแนวคิดที่จะช่วยเหลือผู้อื่น เช่น การถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับมาให้ผู้อื่นรับรู้ต่อ มีการถ่ายทอดเทคโนโลยี มีการรวมกลุ่มกันเพื่อตั้งสถาบันการเงินชุมชน

8. เป็นผู้ที่มีความดิ้นรนที่จะแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เพิ่มเติม มีความสามารถที่จะบริหารจัดการได้

⁶ กรณีศึกษา : 1) นักจัดการแห่งท้องทุ่ง นางโสภาค ชัยวรรณ 2) นักแกะสลักผู้เปลี่ยนวิถี นายยงยุทธ ปัญญาภาส 3) นักบริหารจัดการเงินทุนชุมชน นายสมศักดิ์ แสงบุญเรือง 4) ยอดนักแกะสลักผู้ไม่ท้อ นายชัยยศ สมสวัสดิ์ 5) เศรษฐีความรู้เกษตร นายสิงห์ทอง กาเหล็ก 6) นักปั้นผู้สร้างชีพ นางจันทร์ภา กาวโรจน์ 7) นักบริหารหัวใจพอเพียง นายบุญผาย สลีสองสม 8) แม่พิมพ์การเกษตร นางสาวประทุม สุริยา

3) ด้านการมีภูมิคุ้มกัน

1. มีการสร้างอาชีพเสริม เพื่อป้องกันการขาดรายได้
2. มีการจัดทำบัญชีเพื่อควบคุมค่าใช้จ่าย
3. มีการทำการเกษตรแบบผสมผสาน ปลูกพืชผัก และผลไม้หลายชนิด เพื่อพอกินพอใช้ และขายเพื่อ
ก่อให้เกิดรายได้ตลอดทั้งปี
4. เข้าร่วมโครงการต่างๆ ของรัฐบาล เช่น โครงการ SML โครงการ OTOP
5. การได้รับการสนับสนุนทางด้านการบริหารงาน และการดำเนินงานจากทางธนาคารเพื่อการเกษตร
และสหกรณ์การเกษตร และธนาคารออมสิน
6. การได้รับความร่วมมือในการทำการตลาดจากภาครัฐ เช่น พาณิชย์จังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด
พัฒนาชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบล ให้ประชาสัมพันธ์ให้โดยตลอด
7. มีการพัฒนาสินค้าให้มีหลากหลายรูปแบบมากขึ้นเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยไม่ให้เกิด
การล้าหลัง และพัฒนาสินค้าให้มีความโดดเด่นและน่าสนใจอยู่เสมอ
8. เป็นคนใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีการเข้าร่วมการอบรมอยู่ตลอดเวลา
9. มีเงินออมโดยการเข้าเป็นสมาชิกในกลุ่มการเงิน

4) ด้านความรู้

1. มีการสร้างเสริมความรู้จากการกระทำของตนเองและเรียนรู้ด้วยตนเอง
2. มีการศึกษาถึงวิธีการลดต้นทุนจากการทำการเกษตรโดยการศึกษาวิธีการทำปุ๋ยหมัก น้ำหมัก และ
สารฆ่าแมลงชีวภาพ
3. นำความรู้เกี่ยวกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่ตนได้เรียนรู้มา แล้วนำมาปฏิบัติ และศึกษาต่อ
ยอดจนเกิดเป็นองค์ความรู้ และนำมาถ่ายทอดแก่ประชาชน และคนในชุมชน
4. หาวิธีการแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยการสอบถามจากผู้รู้ และการเข้าร่วมอบรมตามที่ต่างๆ ที่หน่วยงาน
ภาครัฐจัดขึ้น
5. มีการสร้างเครือข่ายด้านความรู้เสมอ โดยการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ
6. พยายามศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดเวลา
7. มีการถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับมาจากการไปอบรม และจากการเรียนรู้และปฏิบัติจนได้รับความ
ประสบผลสำเร็จ ไปถ่ายทอดแก่คนในชุมชน
8. พัฒนาองค์ความรู้อยู่เสมอโดยการพยายามไปเข้าอบรมเพื่อนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มี
ความแปลกใหม่โดยตลอด

5) ด้านคุณธรรม

1. ความมีขันติ คือ มีความอดทน เพราะการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือการปรับเปลี่ยนอาชีพนั้น ต้อง
ใช้ระยะเวลานาน มีการลองผิดลองถูก ซึ่งต้องใช้ความอดทนสูง
2. ความมีวิริยะ คือ มีความเพียร ความพยายาม มีความกล้าที่จะลงมือทำ

4. ความมีวินัย กล่าวคือ รู้จักตัวเองว่าอยู่ในสถานะอะไรแล้วก็มีความวินัยในสถานะของตัวเองเช่น ถ้าเป็นผู้กู้ยืมก็มีความวินัยในการใช้จ่าย การกู้ยืม และการออม สามารถวางแผนทางการเงินและเก็บออมเงินมาชำระหนี้ได้ตรงตามเวลา ถ้าเป็นสมาชิกในกลุ่มการเงิน ก็จะต้องมีความวินัยว่าจะต้องปฏิบัติตามตัวอย่างใด เช่น เข้าร่วมประชุม

5. มีน้ำใจ และความเอื้อเฟื้อ เมื่อตนประสบผลสำเร็จในอาชีพ ก็กระจายอาชีพสู่ชุมชนให้คนชุมชนมีรายได้เสริมจากอาชีพหลัก มีน้ำใจที่จะไปช่วยเหลือผู้อื่น

6. มีความซื่อสัตย์ ซื่อตรง เสียสละ ทำงานด้วยความโปร่งใสมีการนำหลักธรรมมาภิบาลมาใช้ในการปกครองท้องถิ่น ไม่มีการคดโกงเกิดขึ้น และทำให้ทุกอย่างเป็นไปอย่างถูกต้องและสุจริต สามารถตรวจสอบได้ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของประชาชน

5.4 การสร้างรูปแบบการดำเนินชีวิตของประชาชนที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาหนี้ในระบบ (Informal Debt Life Model : IDL Model) ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ก. แบบจำลอง IDL – Model สำหรับกลุ่มที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

การที่จะสามารถจะช่วยเหลือตนเองให้พ้นจากการเป็นหนี้ได้เองหรือทำให้ไม่เป็นหนี้ได้นั้นต้องอาศัยแนวคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก ประชาชนควรมีแนวทาง ดังนี้

1. ต้องเรียนรู้ในหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นการสร้างวินัยให้กับตนเองโดยเรียนรู้วิธีแก้ปัญหาทางการเงิน สร้างวินัยในการใช้จ่าย โดยผลิตสินค้าเพื่อใช้บริโภคและอุปโภคเอง ใช้จ่ายในสิ่งจำเป็นตามลำดับ มีการวางแผนการออม สร้างนิสัยการออมก่อนจ่าย ในกลุ่มการเกษตรควรเน้นการผลิตแบบเกษตรพอเพียง

2. ต้องมีการทำบัญชีครัวเรือน และสามารถวิเคราะห์พฤติกรรมการใช้จ่ายให้เป็นเพื่อให้สามารถวางแผนทางการเงินได้ถูกต้องมีเหตุผล และพอประมาณ จัดลำดับความจำเป็นของค่าใช้จ่ายในรายการต่างๆ แล้วลดหรือชะลอการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลง มีความวินัยในการใช้หนี้

3. เข้าร่วมกลุ่มการออมต่างๆ เช่น กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อให้เกิดนิสัยการออม และยังสามารถใช้เป็นแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำได้

4. ควรมีอาชีพเสริมเพิ่มเติม หากไม่มีความรู้ก็สามารถเข้ารับการฝึกอบรมจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้

5. เข้าร่วมกลุ่มเพื่อการบริโภค เช่น ร้านค้าชุมชน หรือสหกรณ์ร้านค้าที่เน้นการจัดหาสิ่งของและบริการที่สมาชิกมีความต้องการมาจำหน่ายในราคาที่เหมาะสม

6. การเรียนรู้หลักเศรษฐกิจพอเพียง หลักการจัดการการเงิน หลักการทำบัญชีครัวเรือน ประชาชนหรือผู้ที่จะสามารถจะเรียนรู้ได้โดยการเข้ารับการฝึกอบรมที่จัดโดยภาครัฐ

ข. แบบจำลอง IDL – Model ในกลุ่มที่ไม่สามารถที่จะช่วยเหลือตนเองได้

(ก) มาตรการในกลุ่มที่ยืมไปใช้จ่ายเพราะความจำเป็น เนื่องจากภาวะด้านการศึกษาของบุตรหลาน

1. การให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษา โดยผ่านการกู้ยืม เช่น กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) การให้ทุนการศึกษาแก่เด็กยากจนซึ่งอาจดำเนินการโดยรัฐเอง

2. รัฐบาลโดยธนาคารของรัฐจัดทำบัตรเครดิตเพื่อการศึกษา เป็นบัตรเครดิตที่สามารถใช้ชำระค่าจ่ายทางการศึกษาเท่านั้น สามารถสร้างวินัยทางการเงินให้ผู้กู้ใช้เงินเพื่อการศึกษาจริง

(ข) มาตรการในกลุ่มที่กู้ยืมไปใช้จ่ายในด้านของสินค้าฟุ่มเฟือย และอบายมุขต่างๆ

1. รัฐต้องให้ผู้กู้ยืมเข้าร่วมการอบรมการดำเนินชีวิตโดยใช้แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2. หน่วยงานส่วนท้องถิ่นหรือระดับอำเภอหรือจังหวัด ควรนำผู้เป็นหนี้กลุ่มนี้ ไปศึกษาดูงานการดำเนินชีวิตของผู้เป็นตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตโดยใช้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถใช้ชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข

3. ส่งเสริมให้เกิดการสร้างจิตสำนึก ปรับนิสัยการใช้จ่าย กระบวนการดำเนินชีวิตและกิจวัตรประจำวันตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวบรวมหนี้ของชุมชนมาจัดการบริหารและการติดตามหนี้ โดยใช้มาตรการชุมชนมีการสร้างกฎ ระเบียบ มีแนวทางดำเนินชีวิตให้ผู้เป็นหนี้ปฏิบัติ ส่งเสริมอาชีพ สร้างรายได้ กระตุ้นติดตามให้ลดการใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือย

(ค) มาตรการในกลุ่มที่กู้ยืมไปใช้เพื่อการประกอบอาชีพ

1. รัฐหาแหล่งทุนเพื่อการประกอบอาชีพ โดยให้อัตราดอกเบี้ยแก่ผู้กู้ตามลำดับความมีวินัยในการชำระหนี้ และสามารถดำเนินกิจการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

2. รัฐดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ โดย

2.1 เข้ารับการอบรมในหลักสูตรที่รัฐจัดทำเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพโดยเน้นการใช้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันรวมถึงการนำปราชญ์ชาวบ้านมาเป็นกรณีศึกษา

2.2 เข้าร่วมการฝึกอบรมในหลักสูตรเกี่ยวกับการพัฒนาเทคโนโลยีด้านการผลิตรายการตลาด การส่งเสริมให้เกิดการขายตลาดสินค้าและการรวมกลุ่มการผลิต

2.3 เข้าร่วมการฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำอาชีพเสริม

2.4 ในกรณีที่เป็นสินค้าเกษตร รัฐบาลควรส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทำประกันภัยผลผลิต เพื่อลดความเสี่ยงที่เกิดจากความไม่แน่นอนของผลผลิตอย่างจริงจัง

2.5 ในกรณีที่มีการกู้ยืมเงินในการผลิตสินค้าเกษตรแต่ประสบภัยพิบัติ รัฐบาลควรมีการตั้งงบประมาณสำรองไว้เพื่อช่วยเหลือ

(ง) มาตรการของภาครัฐ

1. ทำหลักสูตรสำหรับการฝึกอบรม ในด้าน

1.1 หลักเศรษฐกิจพอเพียง จะเป็นหลักสูตรที่ให้ความรู้ในการดำเนินชีวิตภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.2 หลักการบริหารการเงิน จะเป็นหลักสูตรที่ให้ความรู้ทางการเงิน เช่น แหล่งเงินทุน การคิดภาระหนี้ หลักการออม เป็นต้น

1.3 การทำบัญชีครัวเรือน จะเป็นหลักสูตรที่ให้ความรู้ทางด้านบัญชี เช่น การบันทึกรายรับ-รายจ่าย การวิเคราะห์และสรุปบัญชี เป็นต้น

2. การส่งเสริมและพัฒนาการกลุ่มการเงินชุมชน กลุ่มเศรษฐกิจ เช่น สถาบันการเงินชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มอาชีพ กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มสังคม เพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกด้านเศรษฐกิจพอเพียงแก่คนในชุมชน

3. รัฐคัดเลือกบุคคลตัวอย่างและประกาศเชิดชูบุคคลตัวอย่างที่ดำเนินชีวิตตามหลักแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำแนวทางไปแก้ปัญหาหนี้สินได้ เพื่อเป็นต้นแบบให้ประชาชนได้มีการเรียนรู้

4. รัฐจัดประกวดและส่งเสริมสร้างชุมชนต้นแบบ “ชุมชนปลอดหนี้ในระบบ ปลอดอบายมุข และปลอดสารเคมี” เมื่อได้ชุมชนต้นแบบ ก็ดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้เป็น “สุดยอดชุมชนปลอดภัย”

5. รัฐควรมีการใช้กฎหมายควบคุมการคิดอัตราดอกเบี้ยของเงินในระบบ และควรมีกฎหมายเกี่ยวกับวิธีการทวงเงินกู้ในระบบ ซึ่งต้องมีการบังคับใช้อย่างจริงจังร่วมด้วย

6. รัฐบาลต้องส่งเสริมให้ชุมชนสร้างแหล่งเงินทุนชุมชน เช่น กลุ่มฅาปนกิจ สหกรณ์ชุมชน เพื่อให้สมาชิกได้มีแหล่งเงินกู้ที่มีอัตราดอกเบี้ยไม่สูงเกินไป

7. รัฐบาลต้องส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตสินค้าที่เหมาะสม มีราคาต่ำ เพื่อลดต้นทุนการผลิต และการพัฒนาคุณภาพสินค้าเพื่อให้มีราคาที่สูงขึ้น

(จ) มาตรการของภาคชุมชน

1. ชุมชนมีการสำรวจข้อมูลสถานะหนี้สินของประชาชนในระดับอำเภอ โดยการเก็บข้อมูลของทุกครัวเรือน

2. ชุมชนร่วมกันจัดตั้งแหล่งเงินทุนของชุมชนขึ้นเอง แล้วใช้เป็นแหล่งเงินกู้แก่คนในชุมชน

3. ชุมชนควรกระตุ้นให้มีการปรับพฤติกรรมการใช้จ่าย และสร้างวินัยในการใช้เงิน

4. ชุมชนต้องรวมกลุ่มเพื่อการประกอบอาชีพ ซึ่งจะทำให้เกิดอำนาจในการต่อรองทั้งในการซื้อวัตถุดิบหรือปัจจัยการผลิต และในด้านราคาสินค้า

5. ชุมชนควรร่วมมือกันตรวจสอบเจ้าหน้าที่หรือผู้ให้กู้ในระบบว่าได้กำหนดเงื่อนไขการกู้ยืมอย่างเป็นธรรมและอยู่ภายในข้อกำหนดทางกฎหมายหรือไม่

6. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้กู้ยืมต้องปรับรูปแบบการให้กู้ยืมและการชำระหนี้ที่สอดคล้องกับอาชีพของประชาชน เนื่องจากลักษณะการผลิตหรือการทำงานของแต่ละอาชีพมีความแตกต่างกัน

7. ชุมชนให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายสำหรับลูกหนี้ในระบบที่ถูกฟ้องดำเนินคดี และต้องการความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย

(ฉ) มาตรการป้องกัน

เป็นมาตรการที่จะป้องกันการเกิดหนี้ในระบบในอนาคตโดยเน้นไปที่กลุ่มเด็กและเยาวชน ดังนี้

1. รัฐบาล บรรจุหลักสูตรหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายไว้ในหลักสูตรการศึกษาเพื่อจะได้มีแนวคิดในการดำรงชีวิตให้มีความพอเพียงตั้งแต่วัยเยาว์

2. ครูเข้ารับการอบรมหลักสูตรปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการจัดทำบัญชีเพื่อจะได้นำความรู้มาสอนถ่ายทอดแก่เด็กนักเรียน

3. โรงเรียนต้องฝึกให้เด็กรู้จักการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และฝึกฝนจนเกิดความชำนาญและเป็นนิสัยที่ดี

4. รัฐบาลดำเนินการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่ออย่างต่อเนื่องและเข้มข้น เกี่ยวกับการสร้างกระแสความสำเร็จของการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และความสุขของการมีชีวิตที่ปลอดภัยที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ หนี้ฟุ่มเฟือย หรือหนี้จากอบายมุข

6
สรุป

1. แบบจำลองการแก้ปัญหาหนี้ในระบบ IDL –Model ในส่วนของภาคประชาชน ควรป้องกันการก่อหนี้สร้างการเรียนรู้วินัยทางการเงิน วางแผนทางการเงิน จัดทำบัญชีรับ-จ่าย บัญชีครัวเรือน และต้องส่งเสริมให้เกิดความสามารถในการวิเคราะห์พฤติกรรมค่าใช้จ่ายเป็น ส่งเสริมให้เกิดการสร้างกระบวนการปฏิบัติกรดำเนินชีวิต โดยผ่านการคิดตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนมาตรการการแก้ไข

ประชาชน/ครัวเรือนต้องเรียนรู้วิธีแก้ไขปัญหาทางการเงิน เรียนรู้หลักและวิธีการลงทุนโดยพึ่งตนเอง หาวิธีการเพิ่มรายได้ ลดค่าใช้จ่ายโดยเฉพาะสินค้าหรือบริการที่ไม่จำเป็น และต้องมีวินัยในการใช้หนี้ที่ก่อขึ้นอย่างสม่ำเสมอ

2. แบบจำลองการแก้ปัญหาหนี้ในระบบ IDL –Model ในส่วนภาคชุมชนนั้น มาตรการการป้องกันคือ การร่วมกันจัดตั้งแหล่งทุนหรือกองทุนของชุมชนเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชนด้านการเงินยามฉุกเฉิน หรือจัดให้มีสวัสดิการในการดำรงชีพ ส่งเสริมการทำงานและการรวมกลุ่มอาชีพเดียวกันเพื่อเพิ่มความสามารถในการต่อรอง กระตุ้นให้คนในชุมชนมีการปรับพฤติกรรมค่าใช้จ่าย และสร้างวินัยในการใช้เงิน สำหรับมาตรการการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบโดยชุมชนคือ ชุมชนควรร่วมมือกันตรวจสอบไม่ให้เจ้าหน้าที่ทำสัญญาเงินกู้ที่ไม่เป็นธรรมและไม่เป็นไปตามกฎหมาย นอกจากนี้หากชุมชนมีแหล่งเงินทุนชุมชน อาจมีการให้กู้ยืมเงินจำนวนไม่มากเพื่อนำไปชำระหนี้เงินกู้ในระบบได้

3. แบบจำลองการแก้ปัญหาหนี้ในระบบ IDL –Model ในส่วนภาครัฐ จะเน้นไปที่มาตรการการแก้ไขปัญหาและมาตรการการป้องกัน โดยที่มาตรการการแก้ปัญหานั้นจะเป็นการที่จะแก้ปัญหาให้กับผู้มีหนี้ในระบบให้ปรับเปลี่ยนหนี้ในระบบให้กลายเป็นหนี้ในระบบโดยการที่ดึงชุมชนเข้ามาร่วมกันช่วยแก้ปัญหาในรูปแบบของการตั้งกลุ่มการเงินขึ้นมาร่วมกันบริหารจัดการโดยการวิเคราะห์สภาพหนี้สินของคนในชุมชน เสาะหาแหล่งการเงินเพื่อนำเงินมาให้ผู้มีหนี้สินในระบบกู้ยืมไปชดใช้หนี้ในระบบหรือก็คือการแปลงสภาพหนี้ในระบบให้กลายเป็นหนี้ในระบบของกลุ่มการเงินที่ตั้งขึ้น จากนั้นจะเป็นการพัฒนาอาชีพให้กับผู้มีหนี้สินเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ส่วนมาตรการการป้องกันปัญหาหนี้ในระบบจะเป็นการปลูกฝังแนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้กับเด็กๆ เพื่อจะไม่ทำให้เกิดปัญหาหนี้ในอนาคต รัฐควรจะมีการจัดการอบรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความรู้ทางการเงิน การจัดทำบัญชีครัวเรือน ความรู้ในการประกอบอาชีพ การผลิต การใช้ทรัพยากร ความรู้ทางด้านสิ่งแวดล้อม สร้างเสริมให้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำให้เกิดอาชีพใหม่ๆ ส่งเสริมการวิจัยที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาในการผลิต ตลอดจนการสร้างจิตสำนึกให้คนรู้จักดิ้นรนหาวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเองก่อน ไม่ใช่จะรอการแก้ปัญหาจากภาครัฐเพียงอย่างเดียว และที่สำคัญที่สุดรัฐควรมีวิธีการที่จะดึงให้หน่วยงานส่วนท้องถิ่นเข้ามาร่วมในการแก้ปัญหาด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2554). *ภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตร*. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- คณิจ แก่นจันทร์. (2547). *สภาพการมีหนี้ในระบบของประชาชนในกิ่งอำเภอเหล่าเสือโก้ก จังหวัดอุบลราชธานี*. (ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชุมพลภัทร์ คงธนารุณันต์. (2551). *การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทรงชัย ดิยานนท์. (2541). *การศึกษาทักษะของเกษตรกรในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ตามแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง*. (วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทวีศักดิ์ เรืองมณี. (2551). *การประเมินผลโครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลมก้อย อำเภอมก้อย จังหวัดเชียงใหม่*. (การค้นคว้าแบบอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไททัศน์ ภัยพิลย์. (2547). *กระบวนการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคเกษตรกรรมของ หมู่บ้านป่าไผ่ ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิยมล ยาวินัง. (2549). *การประเมินผลโครงการแก้ปัญหาหนี้ในระบบใน อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่*. (การค้นคว้าแบบอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประสงค์ สังวาลย์ทอง. (2548). *ความสำเร็จของการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาค ประชาชน (หนี้ในระบบ) ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) : กรณีศึกษา อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ประสิทธิ์ ผาสุข. (2550). *ปัญหาหนี้สินในระบบภาคประชาชน : ศึกษากรณีประชาชนในเขตอำเภอน้ำสันนิคม จังหวัดชลบุรี*. (ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ปรัชญา ปิ่นมณี. (2548, ธันวาคม). *หนี้ในระบบ ภาวะหนี้สินเรื้อรัง และการเจริญเติบโตของภาคเกษตรกรรมไทย : สมมติฐานจากกรณีพิเศษของแบบจำลอง AK*. *วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์*, 23(4), 90-113.
- พิชญา ผลปราชญ์. (2553). *หนี้สินของครัวเรือนเกษตรในตำบลหนองแวง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว*. (สารนิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์การจัดการ, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- ภัทรพร เท่งเจียว. (2548). *การบริหารจัดการการติดตามการทวงหนี้เงินกู้ยืมในระบบ: ศึกษากรณีผู้ประกอบการให้กู้ยืมเงินนอกระบบ เขตดุสิต จังหวัดกรุงเทพมหานคร*. (ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วีรชัย ถาวรทนต์ และ เดือนเพ็ญ อีวรรณวิวัฒน์. (2552). *หนี้สิน การจ่าย และความสุขของครัวเรือนชนบท*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ศศิเพ็ญ พวงสายใจ , วชิร พุกชิกานนท์ , พรทิพย์ เอียรธีรวิทย์ , ไพรัช กาญจนการุณ , ปิยะลักษณ์ พุทวงศ์ , วรลักษณ์ หิมะกลั้ว , สุชุม พันธุ์รงค์ และ พิมลพรรณ บุญยะเสนา. (2556). *การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อลดภาวะปัญหาหนี้สินในจังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศานิต นันทสมบุญ. (2543). *กระบวนการปรับตัวของครัวเรือนเกษตรกรรายจนในการแก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบในอำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ศิริรัตน์ เจนศิริศักดิ์. (2554, มีนาคม). *การบริหารจัดการโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชนในมุมมองของเกษตรกร: กรณีศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น. 16(3), 271-280.
- สมชาย กันธะวงศ์, ปารณดา ยศสุข และ คณะ. (2551). *กระบวนการจัดการหนี้สินบนฐานคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีส่วนร่วมของครัวเรือนปลูกกะเพรา: กรณีศึกษากันตัง หมู่ที่ 4 ตำบลทาเหนือ จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- สุนัน พงศ์ประยูร. (2548). *ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรที่จดทะเบียนหนี้สินภาคประชาชนและมีการโอนหนี้ นอกระบบเป็นหนี้ในระบบของ ธ.ก.ส. จังหวัดสงขลา*. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (สารนิพนธ์ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการธุรกิจเกษตร, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- โสมสิริ หมัดอะดัม และ นาญน้อย แก้วบรรจง. (2548). *ภาวะหนี้ครัวเรือน และผลสำรวจทัศนคติการก่อหนี้และการออมของครัวเรือนภาคใต้*. กรุงเทพฯ: ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- อุทัย อุปโน. (2550). *การวิเคราะห์ความสำเร็จของการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบ ของประชาชนตามนโยบายจัดการความยากจนในพื้นที่อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน*. (การค้นคว้าแบบอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ข้อมูลออนไลน์
- Choke Chira. *หนี้นอกระบบ (Informal debt) แตกต่างกับหนี้ในระบบอย่างไร*. สืบค้นจาก [http:// thai-debt-solutions.blogspot.com/2009/03/informal-debt.html](http://thai-debt-solutions.blogspot.com/2009/03/informal-debt.html)
- กระทรวงศึกษาธิการ. *สคช.เผยวัยรุ่นไทยติดก่อหนี้นอกระบบใช้มือถือ-เงินยกยศ.เป็นหลักประกันการกู้*. สืบค้นจาก <http://www.moc.moe.go.th/node/830>
- นภาพรณ พิพัฒน์. *รากเหง้าของหนี้ (นอกระบบ)*. ประชาชาติธุรกิจ. สืบค้นจาก www.biothai.net/news/1589
- มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต. *สวนดุสิตโพล. ความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศที่มีต่อโครงการแก้ไขปัญหาหนี้ นอกระบบ*. สืบค้นจาก <http://talk.mthai.com/topic/84663>

ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยกรุงเทพ. (2552). *ความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศที่มีต่อโครงการแก้ไขปัญหาน้ำนอกระบบ*. สืบค้นจาก http://www.kigza.com/news/template.php?view_id=3288
อนุรักษ์ นิยมเวช. *ปัญหาน้ำนอกระบบ. โพสต์ทูเดย์*. สืบค้นจาก
<http://www.pandinthong.com/ViewContent.php?ContentID=4786>